

Ken Follett

*Kou uit het
oosten*

Deel 3 van de *Century*-trilogie

VAN HOLKEMA & WARENDORF

ISBN 978-90-225-7149-1
ISBN 978-94-023-0212-7 (e-boek)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Edge of Eternity*
Vertaling: Joost van der Meer en William Oostendorp
Omslagontwerp: Wil Immink
Omslagfoto Vietnam: Getty Images
Omslagfoto bloemen: Narvikk/Getty Images
Zetwerk: ZetSpiegel, Best

© 2014 by Ken Follett
© 2014 Nederlandstalige uitgave: Van Holkema & Warendorf, onderdeel van samenwerkende uitgeverijen Meulenhoff Boekerij
Oorspronkelijke uitgave: Dutton, a member of Penguin Group (USA), Inc.

Alle citaten met betrekking tot Martin Luther King jr. zijn gebruikt met toestemming van de erfgenamen van Martin Luther King jr. p/a Writers House, optredend namens de eigenaar, New York, New York, copyright © 1963, 1968, dr. Martin Luther King, jr. copyright © 1991 en 1996, Coretta Scott King.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor alle vrijheidsstrijders,
in het bijzonder Barbara

De personages

Uit Amerika

De familie Dewar

Cameron Dewar
Ursula 'Beep' Dewar, zijn zus
Woody Dewar, zijn vader
Bella Dewar, zijn moeder

De familie Pesjkov-Jakes

George Jakes
Jacky Jakes, zijn moeder
Greg Pesjkov, zijn vader
Lev Pesjkov, zijn grootvader
Marga, zijn grootmoeder

De familie Marquand

Verena Marquand
Percy Marquand, haar vader
Babe Lee, haar moeder

De CIA

Florence Geary
Tony Savino
Tim Tedder, deels met pensioen
Keith Dorset

Anderen

Maria Summers
Joseph Hugo, FBI

Larry Mawhinney, Pentagon
Nelly Fordham, een oude vlam van Greg Pesjkov
Dennis Wilson, medewerker van Bobby Kennedy
Skip Dickerson, medewerker van Lyndon Johnson
Leopold 'Lee' Montgomery, verslaggever
Herb Gould, tv-journalist voor *This Day*
Suzy Cannon, roddeljournalist
Frank Lindeman, eigenaar tv-netwerk

Historische figuren

John F. Kennedy, de 35e president van de VS
Jacky, zijn vrouw
Bobby Kennedy, zijn broer
Dave Powers, assistent van president Kennedy
Pierre Salinger, persofficier van president Kennedy
Dominee Martin Luther King jr., voorzitter van de Southern
Christian Leadership Conference
Lyndon B. Johnson, de 36e president van de VS
Richard Nixon, de 37e president van de VS
Jimmy Carter, de 39e president van de VS
Ronald Reagan, de 40e president van de VS
George H.W. Bush, de 41e president van de VS
J. Edgar Hoover, het hoofd van de FBI

Uit Groot-Brittannië

De familie Leckwith-Williams

Dave Williams
Evie Williams, zijn zus
Daisy Williams, zijn moeder
Lloyd Williams, zijn vader en parlementslid
Eth Leckwith, Daves grootmoeder

De familie Murray

Jasper Murray
Anna Murray, zijn zus
Eva Murray, zijn moeder

Bandleiden van de Guardsmen/Plum Nellie

Lenny, de neef van Dave Williams
Lew, drummer
Buzz, basgitarist
Geoffrey, leadgitarist

Anderen

Graaf Fitzherbert, ofwel Fitz
Same Cakebread, een vriend van Jasper Murray
Byron Chesterfield (echte naam: Brian Chesnowitz), impresario
Hank Remington (echte naam: Harry Riley), popster
Eric Chapman, platenbaas

Uit Duitsland

De familie Franck

Rebecca Hoffmann
Carla Franck, Rebecca's pleegmoeder
Werner Franck, Rebecca's pleegvader
Walli Franck, zoon van Carla
Lili Franck, dochter van Werner en Carla
Maud von Ulrich, voorheen Fitzherbert, de moeder van Carla
Hans Hoffmann, de echtgenoot van Rebecca

Anderen

Bernd Held, onderwijzer
Karolin Koontz, folkzangeres
Odo Vossler, geestelijke

Historische figuren

Walter Ulbricht, Eerste Secretaris van de Communistische
Socialistische Eenheidspartij Duitsland (SED)
Erich Honecker, Ulbrichts opvolger
Egon Krenz, Honeckers opvolger

Uit Polen

Stanislaw 'Staz' Pawlak, legerofficier
Lidka, vriendin van Cam Dewar
Danuta Gorski, activiste voor de vakbond Solidariteit

Historische figuren

Anna Walentynowicz, kraanmachinist
Lech Wałęsa, leider van de vakbond Solidariteit
Generaal Jaruzelski, president van de republiek Polen

Uit Rusland

De familie Dvorkin-Pesjkov

Tanja Dvorkin, journalist
Dimka Dvorkin, Tanja's tweelingbroer en werkzaam bij het Kremlin
Nina, de vriendin van Dimka
Anja Dvorkin, hun moeder
Grigori Pesjkov, hun grootvader
Katerina Pesjkov, hun grootmoeder
Vladimir (steevast Volodja genoemd), hun oom
Zoja, de vrouw van Volodja

Anderen

Daniil Antonov, hoofdredacteur TASS
Piotr Opotkin, redacteur
Vasili Jenkov, dissident
Natalja Smotrov, ambtenaar voor het ministerie van Buitenlandse
Zaken
Nik Smotrov, echtgenoot van Natalja
Jevgeni Filipov, medewerker van minister van Defensie Rodjon
Malinovski

Vera Pletner, de secretaresse van Dimka
Valentin, een vriend van Dimka
Maarschalk Michail Poesjnoi

Historische figuren

Nikita Sergejevitsj Chroesjtsjov, Eerste Secretaris van de
Communistische Partij van de Sovjet-Unie
Andrei Gromiko, minister van Buitenlandse Zaken onder Chroesjtsjov
Rodjon Malinovski, minister van Defensie onder Chroesjtsjov
Alexei Kosygin, voorzitter van de ministerraad
Leonid Brezjnef, de opvolger van Chroesjtsjov
Joeri Andropov, de opvolger van Brezjnef
Konstantin Tsjernenko, de opvolger van Andropov
Michail Gorbatsjov, de opvolger van Tsjernenko

Uit andere landen

Paz Oliva, een Cubaanse generaal
Frederik Bíró, een Hongaars politicus
Eno Andersen, een Deense accountant

Deel 1

MUUR

1961

1

Op een regenachtige maandag kreeg Rebecca Hoffmann een oproep zich te melden bij de geheime politie.

Het begon als een doodgewone ochtend. Haar man reed haar in zijn lichtbruine Trabant 500 naar haar werk. Het wegdek van de prachtige oude straten in het centrum van Berlijn vertoonde nog gaten van de bombardementen in de oorlog, behalve daar waar nieuwe betonnen gebouwen als slecht passende valse tanden waren verrezen. Al rijdend dacht Hans na over zijn baan. ‘De rechtbanken staan in dienst van de rechters, de advocaten, de politie, de regering; van iedereen, behalve van de slachtoffers van misdaden,’ zei hij. ‘Zoiets kun je verwachten in een westers kapitalistisch land, maar onder het communisme behoort de rechtbank toch zeker het volk te dienen? Dat lijken mijn collega’s niet te beseffen.’ Hans werkte voor het ministerie van Justitie.

‘We zijn nu bijna een jaar getrouwd en ik ken je inmiddels twee jaar, maar ik heb nog nooit een collega van je ontmoet,’ zei Rebecca.

‘Ze zouden je maar vervelen,’ reageerde hij onmiddellijk. ‘Het zijn allemaal juristen.’

‘Zitten er nog vrouwen bij?’

‘Nee. Tenminste, niet op mijn afdeling.’ Hans werkte bij de overheid: stelde rechters aan, plande de roosters voor de processen, beheerde de gerechtshoven.

‘Toch zou ik ze graag eens leren kennen.’

Hans was een sterke man die had geleerd zich in te houden. In zijn ogen zag Rebecca een bekende flits van woede om haar aandringen. Op wilskracht wist hij die woede te beteugelen. ‘Ik regel wel iets,’ zei hij. ‘Misschien kunnen we met ons allen een avondje naar een café gaan.’

Hans was de eerste man geweest die ze had leren kennen die zich kon meten met haar vader. Hij was zelfverzekerd en dwong respect af, maar

luisterde altijd naar haar. Hij had een goede baan – in Oost-Duitsland waren niet veel mensen met een eigen auto – en mannen die in dienst waren van de regering waren doorgaans communisten van de harde lijn, maar Hans deelde verrassend genoeg de politieke scepsis van Rebecca. Net als haar vader was hij lang, knap en goedgekleed. Hij was de man op wie ze had gewacht.

Slechts één keer tijdens hun verloving had ze even aan hem getwijfeld. Ze hadden een licht auto-ongeluk gehad. Het was geheel de fout van de andere bestuurder geweest, die zonder te stoppen een zijstraat uit was gereden. Zulke dingen gebeurden dagelijks, maar Hans was helemaal door het lint gegaan. Hoewel de schade aan de twee auto's minimaal was, had hij de politie gebeld, hun zijn identiteitskaart van het ministerie van Justitie getoond en de andere bestuurder laten arresteren voor gevaarlijk rijden, en naar de gevangenis laten afvoeren.

Naderhand had hij Rebecca zijn excuses aangeboden voor zijn woedeaanval. Ze was bang geweest voor zijn wraakzuchtige gedrag en had hun relatie bijna beëindigd. Maar hij had uitgelegd dat hij door de druk op zijn werk niet zichzelf was geweest, en ze had hem geloofd. Haar vertrouwen in hem bleek terecht: hij had nooit meer zoiets gedaan.

Toen ze een jaar met elkaar omgingen en daarvan het laatste halfjaar in de weekeinden vaak het bed deelden, vroeg ze zich af waarom hij haar niet ten huwelijk vroeg. Ze waren geen kinderen meer: zij was destijds achtentwintig, hij drieëndertig. Dus had ze hem een aanzoek gedaan. Hij was zich wild geschrokken, maar had ja gezegd.

Nu stopte hij voor haar school. Het was een modern gebouw dat van alle gemakken was voorzien: de communisten namen onderwijs serieus. Buiten de hekken stonden vijf of zes wat oudere jongens onder een boom sigaretten te roken. Rebecca negeerde hun starende blikken en kuste Hans op de mond. Daarna stapte ze uit.

De jongens groetten haar beleefd, maar ze voelde hun hunkerende puberblikken op haar figuur terwijl ze door de plassen op het schoolplein ploeterde.

Rebecca kwam uit een politiek gezin. Haar grootvader was sociaal-democraat geweest in de Reichstag, het nationale parlement, totdat Hitler aan de macht kwam. Tijdens de korte naoorlogse periode van democratie in Oost-Berlijn was haar moeder gemeenteraadslid geweest, ook voor de Sociaal-Democratische Partij. Maar inmiddels was Oost-Duitsland een communistische tirannie en Rebecca zag er het nut niet van in om zich

met politiek in te laten. Dus richtte ze haar idealisme op het lesgeven en hoopte ze dat de volgende generatie minder dogmatisch, juist empathischer en slimmer zou zijn.

In de lerarenkamer bekeek ze het noodlesrooster op het prikbord. De meeste lessen waren vandaag verdubbeld, twee groepen leerlingen in één lokaal gepropt. Haar vak was Russisch, maar ze moest ook een les Engels geven. Die taal sprak ze niet, hoewel ze van haar Britse grootmoeder Maud, met haar zeventig jaar nog steeds een pittige tante, een paar woordjes had meegekregen.

Dit was de tweede keer dat Rebecca was gevraagd om Engels te geven en ze begon na te denken over wat voor tekst ze zou gebruiken. De eerste keer had ze een foldertje gebruikt dat aan Amerikaanse soldaten was verstrekt, waarin werd uitgelegd hoe ze met Duitsers moesten omgaan; de leerlingen hadden het hilarisch gevonden en hadden er ook veel van geleerd. Vandaag zou ze misschien de tekst op het bord krijten van een liedje dat ze kenden, 'The Twist' bijvoorbeeld, dat de hele tijd op de radio van American Forces Network werd gedraaid, en dat door hen naar het Duits laten vertalen. Het zou geen conventionele les worden, maar het zou het beste zijn wat ze kon doen.

De school kampte met een verschrikkelijk tekort aan leraren, omdat de helft van hen naar West-Duitsland was geëmigreerd, waar de salarissen driehonderd mark per maand hoger lagen en de mensen vrij waren. Voor de meeste scholen in Oost-Duitsland gold hetzelfde verhaal. En je zag het niet alleen in het onderwijs. Artsen konden hun inkomen verdubbelen door naar het Westen te verhuizen. Rebecca's moeder Carla was hoofd verpleging in een groot ziekenhuis in Oost-Berlijn en trok zich de haren uit het hoofd vanwege het tekort aan zowel verpleegsters als artsen. In de industrie en zelfs in het leger was het al hetzelfde liedje. Het was een landelijke crisis.

Terwijl Rebecca de tekst van 'The Twist' in een aantekenboekje krabbelde en haar best deed zich de regel over '*my little sis*' te herinneren, kwam het plaatsvervangend hoofd de lerarenkamer binnengelopen. Bernd Held was waarschijnlijk Rebecca's beste vriend buiten haar familie. Hij was een slanke, donkerharige man van veertig jaar, met een blauwgrijs litteken op zijn voorhoofd waar hij tijdens de verdediging van de Seelower Höhen in de laatste dagen van de oorlog door een granaatscherf was geraakt. Hij gaf natuurkunde, maar deelde Rebecca's belangstelling voor Russische literatuur; een paar keer per week aten ze tussen de middag samen hun

boterhammen op. ‘Luister allemaal,’ begon Bernd. ‘Slecht nieuws. Ik vrees dat Anselm ons heeft verlaten.’

Er ging een verrast gemompel op. Anselm Weber was het schoolhoofd. Hij was een loyaal communist; dat moest een schooldirecteur wel zijn. Maar nu leken zijn principes te zijn overwonnen door de aantrekkingskracht van de West-Duitse welvaart en vrijheid.

Bernd ging door: ‘Totdat er een nieuw hoofd kan worden aangesteld, zal ik zijn plaats innemen.’ Rebecca en alle andere docenten wisten dat Bernd zelf de baan behoorde te krijgen, als het om bekwaamheid zou hebben gedraaid; maar Bernd werd afgewezen omdat hij weigerde zich aan te sluiten bij de Socialistische Eenheidspartij, de SED, in alles behalve de naam de Communistische Partij in Oost-Duitsland.

Om dezelfde reden zou ook Rebecca nooit schoolhoofd worden. Anselm had haar gesmeekt om lid te worden van de partij, maar daar was geen sprake van. Voor haar zou het zijn alsof ze zich in een gekkenhuis zou laten opnemen en zou doen alsof alle andere bewoners bij hun verstand waren.

Terwijl Bernd de noodmaatregelen uitlegde, vroeg Rebecca zich af wanneer de school een nieuw hoofd zou krijgen. Over een jaar? Hoe lang zou deze crisis nog aanhouden? Niemand die het wist.

Voorafgaand aan de eerste les wierp ze een blik in haar postvakje, maar dat was leeg. De post was nog niet bezorgd. Wie weet was de postbode ook naar West-Duitsland gegaan.

De brief die haar leven op zijn kop zou zetten was nog onderweg.

Ze gaf haar eerste les, waarin ze met een grote groep zeventien- en achttienjarigen het Russische gedicht ‘De bronzen ruiter’ besprak. Dit was een les die ze sinds ze lerares was elk jaar had gegeven. Zoals altijd stuurde ze de leerlingen naar de orthodoxe Sovjetanalyse, waarbij ze uitlegde dat het conflict tussen persoonlijk belang en publieke plicht door Poesjkin werd opgelost ten faveure van het publiek.

In de lunchpauze nam ze haar boterham mee naar de kamer van het schoolhoofd, waar ze aan het grote bureau plaatsnam tegenover Bernd. Ze keek naar de plank vol goedkope aardewerken bustes: Marx, Lenin en de Oost-Duitse communistenleider Walter Ulbricht. Bernd volgde haar blik en glimlachte. ‘Anselm is een sluwe vos,’ zei hij. ‘Jarenlang doet-ie alsof hij een ware gelovige is en nu, zoef, weg is hij.’

‘Sta jij niet in de verleiding om te gaan?’ vroeg Rebecca. ‘Je bent gescheiden; je hebt geen kinderen, geen banden.’

Hij keek even om zich heen, alsof iemand hen kon afluisteren; vervolgens haalde hij zijn schouders op. 'Ik heb erover nagedacht. Wie niet?' reageerde hij. 'En jij dan? Je vader werkt toch in West-Berlijn?'

'Ja. Hij heeft een fabriek waar ze tv's maken. Maar mijn moeder is vastbesloten om in het Oosten te blijven. Ze zegt dat we onze problemen moeten oplossen en er niet voor weg moeten rennen.'

'Ik heb haar ontmoet. Ze is een vechter.'

'Dat is helemaal waar. En het huis waar we wonen is al generaties lang in bezit van haar familie.'

'En je man?'

'Hij is toegewijd aan zijn werk.'

'Dus ik hoef niet bang te zijn dat ik jou kwijtraak. Mooi.'

'Bernd...' Ze aarzelde.

'Voor de draad ermee.'

'Mag ik je iets persoonlijks vragen?'

'Natuurlijk.'

'Je bent bij je vrouw weggegaan omdat ze een verhouding had.'

Bernd verstijfde, maar gaf wel antwoord. 'Klopt.'

'Hoe kwam je erachter?'

Hij kromp ineem, alsof hij opeens een pijnscheut kreeg.

'Vind je het erg dat ik dit vraag?' vroeg ze bezorgd. 'Is het te persoonlijk?'

'Ik vind het niet erg om het jou te vertellen,' zei hij. 'Ik sprak haar erop aan en ze gaf het toe.'

'Maar waardoor was je argwanend geworden?'

'Veel kleine dingetjes...'

Rebecca viel hem in de rede. 'De telefoon gaat, je neemt hem op, er volgt even een stilte en dan wordt er opgehangen.'

Hij knikte.

Ze ging door. 'Je echtgenoot verscheurt een briefje en spoelt de snipers door de wc. In het weekend wordt hij opeens naar een onverwachte vergadering geroepen. 's Avonds zit hij twee uur iets te schrijven wat hij jou niet wil laten zien.'

'O hemeltje,' zei Bernd verdrietig. 'Je hebt het over Hans.'

'Hij heeft een minnares, hè?' Ze legde haar boterham neer: ze had geen eetlust meer. 'Zeg eens eerlijk wat je denkt.'

'Het spijt me heel erg.'

Bernd had haar een keer gekust, vier maanden geleden, op de laatste dag van het eerste semester. Ze hadden elkaar gedag gezegd en een geluk-

kige kerst toegewenst, en hij had even licht haar arm vastgepakt, zijn hoofd gebogen en haar op de lippen gekust. Ze had hem gevraagd dit nooit meer te doen maar ook gezegd dat ze nog steeds vrienden wilde blijven; en toen ze in januari weer op school terugkeerden, hadden ze allebei net gedaan alsof het nooit was gebeurd. Een paar weken later had hij haar zelfs verteld dat hij een afspraakje had met een weduwe van zijn eigen leeftijd.

Rebecca had geen zin om kansloze aspiraties aan te moedigen, maar Bernd was de enige met wie ze kon praten, op haar familie na, en die wilde ze niet ongerust maken. Nog niet. 'Ik wist zo zeker dat Hans van me hield,' zei ze en de tranen stonden in haar ogen. 'En ik hou van hem.'

'Misschien houdt hij wel van je. Sommige mannen kunnen de verleiding gewoon niet weerstaan.'

Rebecca wist niet of Hans hun seksleven wel bevredigend vond. Hij klaagde nooit, maar ze vreeën slechts ongeveer een keer per week, wat volgens haar voor jonggehuwden niet veel was. 'Het enige wat ik wil, is een gezin voor mezelf, net als dat van mijn moeder, waarin iedereen liefde, steun en bescherming krijgt,' zei ze. 'Ik dacht dat ik dat met Hans kon hebben.'

'Wie weet kun je dat nog steeds hebben,' zei Bernd. 'Een verhouding betekent niet per se het einde van het huwelijk.'

'In het eerste jaar?'

'Het is niet best, dat ben ik met je eens.'

'Wat moet ik doen?'

'Je moet hem ernaar vragen. Misschien geeft hij het toe, misschien ontkent hij het; maar hij zal in elk geval weten dat jij het weet.'

'En dan?'

'Wat wil je? Zou je van hem scheiden?'

Ze schudde haar hoofd. 'Ik zou nooit weglopen. Het huwelijk is een belofte. Daar kun je je niet alleen maar aan houden als het je uitkomt. Je moet je er tegen je gevoelens in aan houden. Dat betekent het.'

'Ik heb het tegenovergestelde gedaan. Je keurt me nu vast af.'

'Ik oordeel niet over jou of over wie dan ook. Ik heb het alleen over mezelf. Ik hou van mijn man en ik wil dat hij me trouw is.'

Bernds glimlach was bewonderend maar ook meewarig. 'Ik hoop dat je wens wordt vervuld.'

'Je bent een goeie vriend.'

De bel klonk voor de eerste les van de middag. Rebecca stond op en

stopte haar boterham terug in zijn papieren verpakking. Ze ging hem niet opeten, nu niet en later ook niet, maar ze gruwde ervan om eten weg te gooien, net als de meeste mensen die de oorlog hadden meegemaakt. Met een zakdoek depte ze haar vochtige ogen. ‘Dank voor je luisterend oor,’ zei ze.

‘Ik heb weinig troost kunnen bieden.’

‘Ja hoor, dat heb je wel.’ Ze liep de gang op.

Terwijl ze het lokaal voor de Engelse les naderde, drong tot haar door dat ze de tekst van ‘The Twist’ niet had uitgewerkt. Ze was echter lang genoeg docent geweest om te kunnen improviseren. ‘Wie heeft een plaat gehoord die “The Twist” heet?’ vroeg ze op luide toon terwijl ze binnenliep. Dat liedje kenden ze allemaal.

Ze liep naar het bord en pakte een stukje krijt. ‘Hoe gaat de tekst?’

Ze begonnen allemaal tegelijk te roepen.

Op het schoolbord schreef ze: ‘*Come on baby, let’s do the Twist.*’ Daarna vroeg ze: ‘Wat is dat in het Duits?’

Even vergat ze haar problemen.

Tijdens de middagpauze vond ze de brief in haar postvakje. Ze liep ermee naar de lerarenkamer en maakte een kop instantkoffie voordat ze hem opende. Toen ze hem las, liet ze haar koffie uit haar handen vallen.

Boven aan het enkele vel papier stond: ‘Ministerie voor Staatsveiligheid’. Dit was de officiële naam voor de geheime politie; de onofficiële naam was de Stasi. De brief was afkomstig van ene sergeant Scholz en bevatte een bevel om zich voor verhoor in zijn werkkamer op het hoofdkwartier te vervoegen.

Rebecca nam haar gemorste koffie op, verontschuldigde zich tegenover haar collega’s, deed alsof er niets aan de hand was en ging naar het dames-toilet, waar ze zich in een wc-hokje opsloot. Voordat ze iemand in vertrouwen nam moest ze nadenken.

Iedereen in Oost-Duitsland was op de hoogte van deze brieven en iedereen was bang er een te ontvangen. Het betekende dat ze iets verkeerd had gedaan, misschien iets onbeduidends, maar het was onder de aandacht van de waarnemers gekomen. Van wat anderen zeiden wist ze dat het geen zin had om onschuld te betuigen. De houding van de politie zou zijn dat ze wel schuldig aan iets moest zijn, want waarom zouden ze haar anders ondervragen? Suggesteren dat ze misschien een fout hadden gemaakt, was een belediging van hun competentie, wat op zichzelf al misdaad was.

Ze keek nog eens en zag dat haar afspraak voor vijf uur deze middag was.

Wat had ze gedaan? Haar familie was natuurlijk zwaar verdacht. Haar vader, Werner, was een kapitalist met een fabriek waar de Oost-Duitse overheid niet aan kon komen omdat deze in West-Berlijn stond. Haar moeder, Carla, was een bekende sociaal-democraat. Haar oma, Maud, was de zus van een Engelse graaf.

De autoriteiten hadden de familie echter al een paar jaar niet lastiggevallen en Rebecca had zich voorgesteld dat haar huwelijk met een staatsambtenaar bij het ministerie van Justitie hun een bewijs van fatsoen kon hebben opgeleverd. Kennelijk niet.

Had ze misdaden begaan? Ze bezat een exemplaar van George Orwells anticommunistische allegorie *Animal Farm*, wat verboden was. Haar jongere broer Walli, die vijftien jaar was, speelde gitaar en zong Amerikaanse protestliederen als 'This Land is Your Land'. Soms ging Rebecca naar West-Berlijn om tentoonstellingen van abstracte schilderijen te zien. Communisten waren net zo behoudend over kunst als preutse getrouwde dames.

Terwijl ze haar handen waste keek ze even in de spiegel. Ze óógde niet bang. Ze had een rechte neus, een wilskrachtige kin en doordringende bruine ogen. Haar weerspannige donkere haar droeg ze strak naar achteren. Ze was lang en statig, en sommige mensen vonden haar intimiderend. Ze kon voor een klaslokaal vol rumoerige achttienjarigen staan en hun met één woord het zwijgen opleggen.

Maar ze was wel bang. Wat haar beangstigde was de wetenschap dat de Stasi tot alles in staat was. Hun werd geen enkele beperking opgelegd: klagen over hen was op zichzelf al een misdaad. En dat deed haar terugdenken aan het Rode Leger, tegen het einde van de oorlog. De Sovjetsoldaten hadden vrijelijk hun gang kunnen gaan met het beroven, verkrachten en vermoorden van Duitsers, en ze hadden hun vrijheid in een orgie van onbeschrijflijke barbaarsheid gebruikt.

Rebecca's laatste les van de dag ging over de constructie van de lijdende vorm in de Russische grammatica, en het was een janboel, absoluut de slechtste les die ze had gegeven sinds ze bevoegd lerares was. Het kon de leerlingen niet ontgaan dat er iets aan de hand was, en aandoenlijk genoeg maakten ze het haar niet moeilijk; ze schoten haar zelfs te hulp met suggesties als ze even niet op het juiste woord kon komen. Dankzij hun geduld sleepte ze zich erdoorheen.

Na schooltijd had Bernd in de werkkamer van het schoolhoofd een onderhoud met ambtenaren van het ministerie van Onderwijs, vermoede-

lijk om te bespreken hoe ze de school open konden houden, nu de helft van het personeel weg was. Rebecca wilde niet naar het hoofdkwartier van de Stasi gaan zonder iemand daarvan op de hoogte te stellen, gewoon voor het geval ze besloten haar daar te houden, en daarom schreef ze hem een briefje waarin ze hem over de oproep vertelde.

Daarna nam ze een bus door de natte straten naar de Normannen Strasse in de stadswijk Lichtenberg.

Het Stasi-hoofdkwartier daar was een afzichtelijk nieuw kantoorgebouw. Het was nog niet af; op het parkeerterrein stonden bulldozers en langs een kant van het gebouw waren steigers opgetrokken. In de regen toonde het zijn grimmige gezicht en in zonlicht zou het een weinig opgewekter indruk maken.

Toen ze door de deur naar binnen liep, vroeg ze zich af of ze er ooit weer uit zou komen.

Ze stak het immense atrium over, liet haar brief bij een receptiebalie zien en werd in een lift naar boven gebracht. Met de lift steeg ook haar angst. Ze kwam uit in een gang die in een nachtmerrieachtige tint mosterdgeel was geschilderd. Ze werd een kleine kale kamer binnengeleid waar een tafel met een plastic blad en twee oncomfortabele stoelen van metalen buizen stonden. Er hing een penetrante verflucht. Haar escorte vertrok.

Vijf minuten zat ze daar alleen, trillend. Ze verlangde naar een sigaret; roken zou haar misschien kalmeren. Ze deed haar best om niet te huilen.

Sergeant Scholz trad binnen. Hij was iets jonger dan Rebecca; ongeveer vijftig, gokte ze. Hij had een dun dossier bij zich. Hij nam plaats, schraapte zijn keel, sloeg het dossier open en fronste zijn voorhoofd. Rebecca dacht dat hij een belangrijke indruk wilde wekken en ze vroeg zich af of dit zijn eerste verhoor was.

‘U bent docente aan de middelbare technische school Friedrich Engels,’ zei hij.

‘Ja.’

‘Waar woont u?’

Ze gaf antwoord, maar werd in verwarring gebracht. Wist de geheime politie haar adres niet? Dat zou kunnen verklaren waarom de brief op school in plaats van thuis was bezorgd.

Ze moest de namen en leeftijden van haar ouders en grootouders geven. ‘U liegt tegen me!’ zei Scholz triomfantelijk. ‘U zegt dat uw moeder negenendertig is, maar u bent negenentwintig. Hoe kon ze u het leven schenken toen ze zelf nog maar tien was?’